

Четвертий моніторинговий звіт висвітлення теми ВПО в українських ЗМІ
Донецька, Луганська та Харківська області
Фінансується Європейським Союзом

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ВПО В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ (СХІД УКРАЇНИ)

Жовтень 2016

Підготували
Асоціація «Спільний простір» (Україна)
та МЕМО98 (Словаччина)

Thomson Foundation
+44 20 3440 2440
46 Chancery Lane
London WC2A 1JE

thomsonfoundation.org

1. ВСТУП

Цей звіт є четвертим із низки моніторингових звітів, які буде оприлюднено в рамках проекту «Голос місцевих ЗМІ: професійні стандарти та етичні норми висвітлення конфліктів», що фінансується Європейським Союзом. Проект реалізується медіа-консорціумом, який очолює Фондація Томсон (Thompson Foundation). До консорціуму входять: Європейський центр журналістики (European Journalism Centre), Асоціація «Спільний простір», МЕМО 98, а також Міжнародний інститут регіональної преси та інформації.

Упродовж 2015-2017 років буде оприлюднено загалом 24 регіональні моніторингові звіти щодо висвітлення тематики ВПО в місцевих українських ЗМІ (регіональні, порівняльні міжрегіональні, порівняльні за періодами моніторингу та підсумковий). Перший звіт висвітлює дані медіа-моніторингу за 1-23 жовтня 2015 р., другий – з 15 по 28 лютого 2016 року, третій – з 1 по 14 червня 2016 р.¹

Головна мета проекту – ослаблення потенційних джерел конфліктів, через збалансоване висвітлення подій у регіональних ЗМІ, що сприятиме зниженню соціальної напруги, зокрема між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, які їх приймають. Цього буде досягнуто завдяки підвищенню рівня неупередженості та якості контенту, а також через покращення співпраці між ЗМІ як в Україні, так і за її межами.

Проект передбачає розвиток спроможності своєчасно запобігати провокаціям під час висвітлення подій, пов'язаних із конфліктом, за допомогою ретельного моніторингу ЗМІ та оцінки участі регіональних ЗМІ. Асоціація «Спільний простір» та МЕМО98 спільно розробили методологію моніторингу представлення внутрішньо переміщених осіб. Під час тренінгів, що відбулися у Києві Львові, Харкові, Дніпропетровську та Одесі, підготували 65 регіональних аналітиків для якісного та кількісного аналізу представлення у регіональних ЗМІ згаданої тематики.

З 10 по 23 жовтня 2016 р. включно, команда спеціалістів із моніторингу провела останню, четверту, хвилю медіа-дослідження щодо висвітлення тематики ВПО. До вибірки увійшло загалом 204 ЗМІ, що підлягали моніторингу (51 телеканалів, 65 друкованих ЗМІ та 88 онлайн-ресурсів), із 24-х областей України, які було об'єднано у 4 регіони:

- ★ Схід (Донеччина, Луганщина, Харківщина);
  - ★ Північ-Центр (Сумщина, Чернігівщина, Житомирщина, Вінниччина, Дніпровщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина);
  - ★ Південь (Одещина, Херсонщина, Запоріжжя, Миколаївщина, АР Крим.
- Вибірка ЗМІ, що стали суб'єктами моніторингу в Східних областях України, була достатньо репрезентативною і представляла 31 ЗМІ в

¹ Усі попередні звіти можна завантажити тут: <http://regionalvoices.eu/uk/monitoring> або за посиланням : <http://www.prostir-monitor.org/upload/reports>

цьому регіоні (ТБ – 4; друковані – 5; онлайн – 22). Порівняно з попереднім моніторинговим звітом, вибірка не зазнала змін.

2. СТИСЛІ ВИСНОВКИ

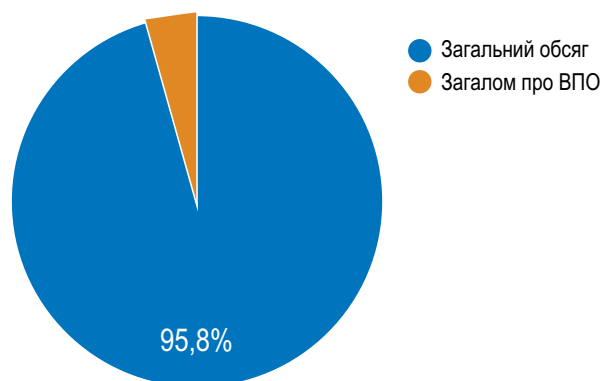
- ★ ЗМІ не демонстрували великої уваги до проблем ВПО.
- ★ Особливістю медіаландшафту Східного Регіону є велика активність Інтернет-ЗМІ при висвітленні ВПО.
- ★ Водночас, означилася тенденція до активнішого телевізійного покриття.
- ★ Як і під час третьої хвилі моніторингу, четверта хвиля продемонструвала покращення якісних звітів. Зокрема, ЗМІ транслювали більшість своїх матеріалів, ніж ретрансляцію новин національними медіа, як показали тенденції попередніх моніторингових періодів.
- ★ Більшість публікацій були витримані в нейтральній тональності. Не було виявлено прикладів використання принизливих і образливих формулювань по відношенню до ВПО. Було зафіксовано декілька випадків негативного представлення ВПО. У той час, як загалом медіа, що стали об'єктами моніторингу, представляли різні точки зору, розкривали всі важливі питання щодо ВПО та уникали сенсаційності, були також незбалансовані матеріали.
- ★ Подібно до попередніх моніторингових періодів, тривала негативна тенденція поверхового покриття та відсутність глибокої аналітики про ВПО. Журналісти не намагалися сформувати громадський форум на місцевому рівні, який міг бути спрямований на вирішення проблем ВПО.
- ★ Журналісти користувалися переважно офіційними джерелами та загалом не мали критичного ставлення до офіційних заяв державних службовців і не зверталися до них із відповідними запитаннями.
- ★ Було надруковано чимало публікацій у рамках різноманітних міжнародних проектів.

3. КІЛЬКІСНИЙ АНАЛІЗ

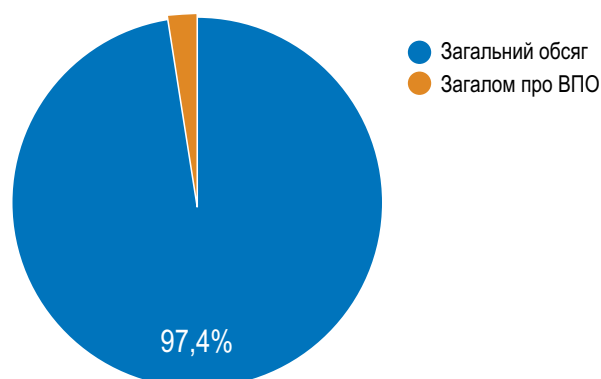
Вибірка ЗМІ Східних областей України, що стали об'єктами моніторингу, була представлена 31 ЗМІ (4 місцеві телеканали, 5 газет та 22 онлайн медіа). Вибірка ЗМІ Східних областей України, що стали об'єктами моніторингу, включала один державний телеканал та одну державну газету в кожній з трьох областей, а решта медіа з вибірки були в приватній власності (один приватний канал у Харківській області та низка приватних газет, а також найбільш відвідувані новинні веб-сайти у кожній з областей).

Особливістю ЗМІ цього регіону є те, що частина їх працює на територіях Донецької та Луганської областей, контрольованих українською владою в той час, як медіа, що стали об'єктами моніторингу, перенесли свої офіси зі сходу до інших частин країни.

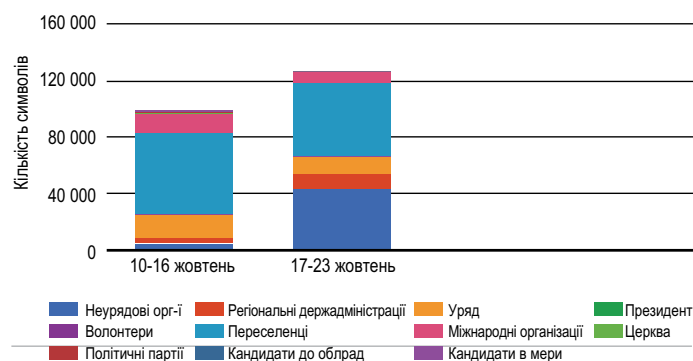
Результати моніторингу показали, що тема ВПО привертала особливу увагу ЗМІ, а частка уваги до тематики ВПО варіювалася від 4,2% загального обсягу новинного контенту про ВПО на досліджуваних те-

Діаграма 1. Частка представлення тематики ВПО від загального обсягу новинного контенту всіх телевізійних каналів регіону, що були у фокусі четвертого періоду моніторингу (10-23 жовтня 2016 р.)

Діаграма 2. Частка представлення тематики ВПО від загального обсягу новинного контенту всіх газет регіону, що були у фокусі четвертого періоду моніторингу (10-23 жовтня 2016 р.)

Діаграма 3. Частка публікацій у рамках тематики ВПО від загального обсягу контенту у всіх регіональних он-лайн медіа, протягом четвертого періоду моніторингу, щотижневий зріз (10-16 жовтня, 17-23 жовтня 2016 р.)

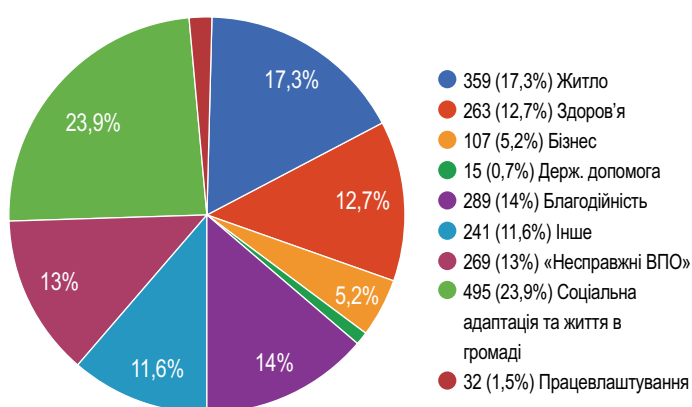

леканалах (що вказує на незначне зниження в порівнянні з третьою хвилиною, коли таке висвітлення становило 4%) до 2,6% у друкованих ЗМІ (що вказує на зниження в порівнянні з третьою хвилиною, коли таке висвітлення становило 4,9%). Таким чином, з огляду на поточну ситуацію в Донбасі, інтернет-медіа продовжують грати помітнішу роль у порівнянні з іншими регіонами України.

3.1. ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Телевізійні канали-учасники моніторингу у Східній частині України надали 4,2% свого ефірного часу темі ВПО (загалом, це становить близько 34-х хвилин ефіру для всіх телеканалів регіону від загального обсягу досліджуваного контенту – 14 годин або приблизно 37 секунд щоденного покриття на кожному з телеканалів. Це становило незначне збільшення в порівнянні з третім моніторинговим періодом (на 2 хвилини перевищує покриття під час 3-ї моніторингової хвили).

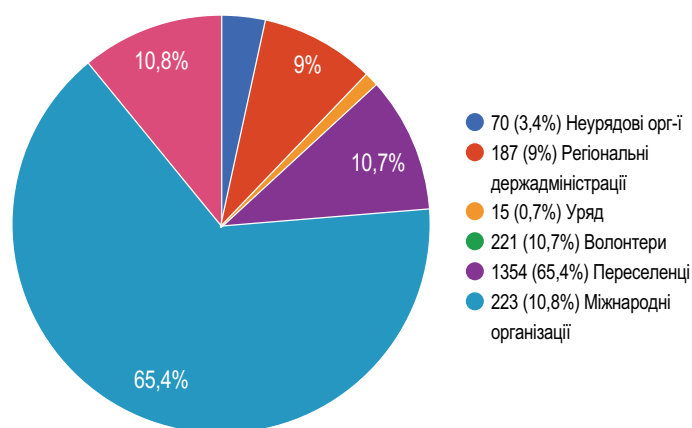
Найбільш активно за цей моніторинговий період висвітлювалися такі теми: соціальна адаптація та життя в громаді (23,9% загального обсягу новинного контенту), житло (17,3%), благодійність (14%), «несправжні» ВПО (13%), охорона здоров'я (12,7%) та бізнес (5,2%). Висвітлення працевлаштування становило лише 1,5%, а державна допомога – 0,7% відповідно.

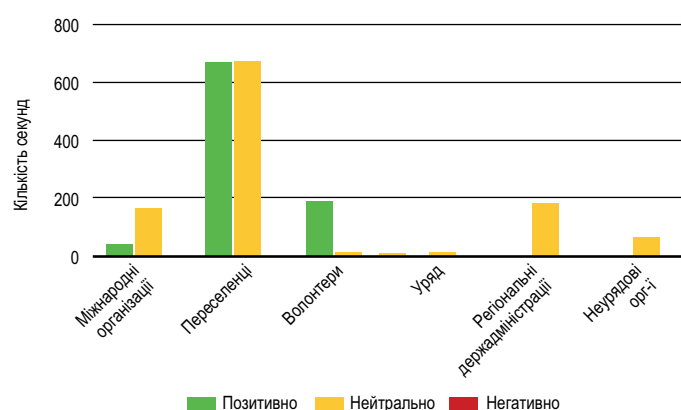
Діаграма 4. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах регіону, що були у фокусі моніторингу.

3-поміж суб'єктів моніторингу, найактивніше у рамках загальної тематики ВПО були представлені самі ВПО (65,4% загального обсягу тематики ВПО), міжнародні організації (10,8%), волонтери (10,7%), регіональні держадміністрації (9%). Такі суб'єкти як Неурядові організації та волонтери отримали висвітлення тільки в обсязі 3,4% та 0,7%.

Щодо тональності матеріалів, телеканали представляли більшість суб'єктів моніторингу переважно нейтрально та позитивно. Це відрізняє результати 4-ї хвили моніторингу від попередніх, коли мало місце представлення окремих суб'єктів у негативній тональності (наприклад,

Діаграма 5. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО на всіх телевізійних каналах регіону, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 6. Розподіл ефірного часу серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО на всіх телеканалах регіону, що були у фокусі моніторингу.

під час 3-ї моніторингової хвили, регіональні державні адміністрації та уряд отримали 20% та 17% висвітлення в негативній тональності).

3.2. ПРЕСА

Протягом цього моніторингового періоду в порівнянні з попереднім східноукраїнські газети пасивніше висвітлювали проблеми ВПО (2,6% загального обсягу новинного контенту під час 3-го моніторингового періоду проти 4,9% під час третього моніторингового періоду). Газети, які увійшли до вибірки моніторингу, найбільш активно висвітлювали

тему освіти (76,4%), працевлаштування (12,2%) та державна допомога (8,5%) були представлені найактивніше.

Щодо представлення суб'єктів, найбільш активно газети інформували про регіональні адміністрації (76,4%). Самі ВПО та уряд були представлені на рівні 13,1% та 10,5% відповідно.

Щодо тональності висвітлення, ВПО була переважно позитивно висвітлені, а уряд та регіональні державні адміністрації отримали переважно нейтральне висвітлення.

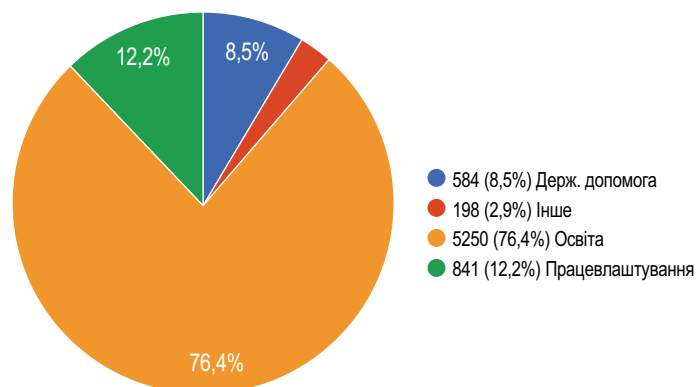
3.3. ОНЛАЙН МЕДІА

Проаналізовані 22 онлайн-ресурси присвятили тематиці ВПО 224 487 символи (приблизно 125 аркушів А4). Це значно більше, ніж під час 3-ього моніторингового періоду (151 769 символів (близько 84-х аркушів формату А4 відповідно).

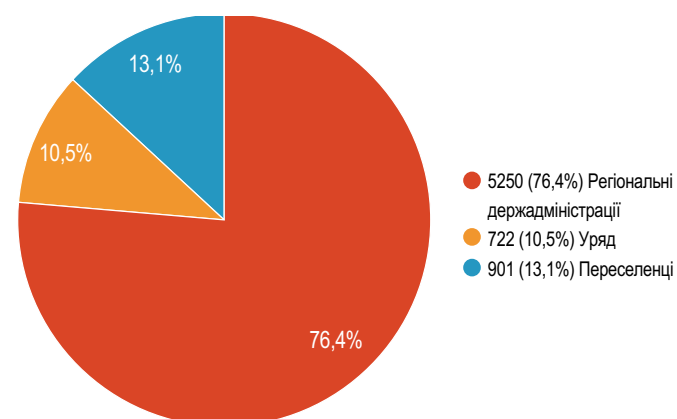
Найактивніше висвітлювалися такі тематики: соціальна адаптація та життя в громаді (61,8%), житло (7,6%) соціальна напруга (5,5%), державна допомога (3,7%), благодійність (3,6%), злочинність (3,3%), бізнес (2,2%) та працевлаштування (1,2%).

Щодо представлення суб'єктів дослідження тематики ВПО, онлайн-медіа найбільшу увагу приділяли самим ВПО (48,4%), неурядовим організаціям (21,8%), уряду (36,1%) міжнародним організаціям (9,9%) та регіональним адміністраціям (5,8%).

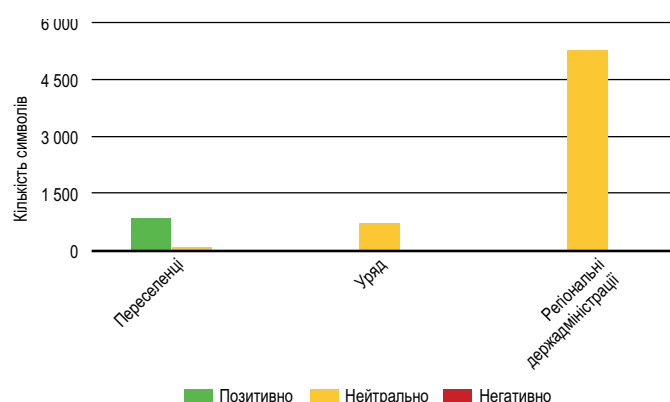
Щодо тональності публікацій, онлайн-медіа представляли суб'єкти моніторингу переважно нейтрально і позитивно. Негатив був на адресу самих ВПО (27%), регіональних адміністрацій (35%) та уряду (4%). Більша частина матеріалів із негативною тональністю була оприлюднена в Інтернет-ЗМІ Донецької та Луганської областей. Як приклад, можна згадати веб-матеріал ДОТБ від жовтня «Крім псевдопереселенців є ще псевдо інспектори», де «псевдо-переселенці» порівню-

Діаграма 7. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО в усіх виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

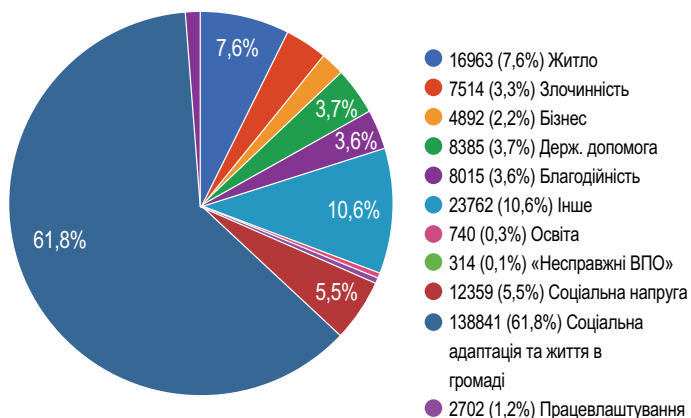

Діаграма 8. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО в усіх виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

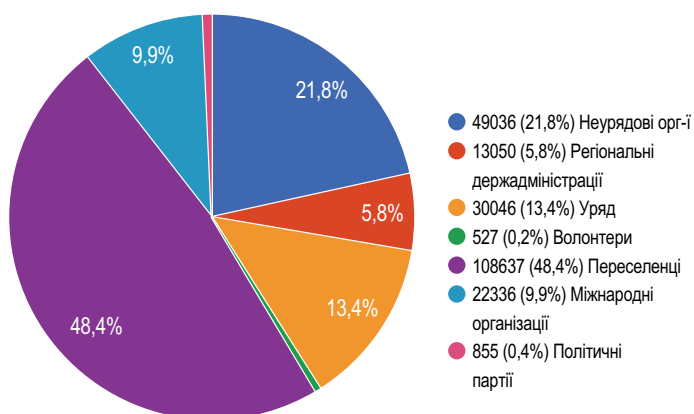

Діаграма 9. Розподіл обсягу матеріалів серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО в усіх друкованих виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

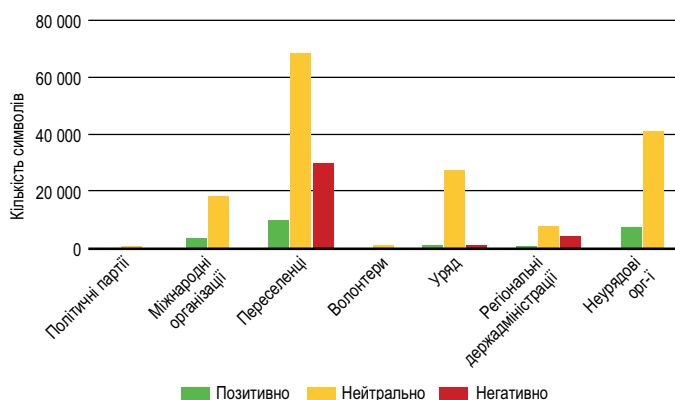

Діаграма 10. Частка представлення різних тем в рамках тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу

Діаграма 11. Частка представлення різних суб'єктів у рамках тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

Діаграма 12. Розподіл обсягу матеріалів серед суб'єктів моніторингу за тональністю, з якою ці суб'єкти були представлені в рамках загальної тематики ВПО в усіх он-лайн виданнях регіону, що були у фокусі моніторингу.

ються з «псевдо-інспекторами», які вдома перевіряли ВПО щодо того, чи ці люди потребують державних субсидій на газ та інші платежі та, насправді, були грабіжниками, які шукають, де та звідки можна щось вкрати.

4. ЯКІСНИЙ АНАЛІЗ

Четверта хвиля моніторингу Східноукраїнських медіа продемонструвала, що зафіксоване під час попередньої хвилі зростання якісних показників продовжувалося. На Донеччині більшість матеріалів були витримані в нейтральній тональності. Не було виявлено прикладів використання принизливих і образливих формулювань по відношенню до ВПО. Однак було виявлено декілька випадків, коли ВПО були висвітлені негативно. ЗМІ представляли різні точки зору з різноманітних джерел. За увесь час моніторингу не було жодного випадку, щоб ЗМІ замовчували важливі події, які стосуються проблеми ВПО. Взагалом, у новинах журналісти намагалися дотримуватися журналістських стандартів і уникали сенсаційності під час висвітлення проблем ВПО. Це стосувалося як новин про ВПО, так і історій їх життя на новому місці.

Зазвичай, експерти моніторингу зафіксували збільшення кількості «людських історій», що були переважно розповідями самих ВПО від першої особи. Як приклади вищезазначеного можна згадати сюжети ДОТБ: «У Краматорську відкрили притулок-гуртожиток для переселенців» (12 жовтня); «Чергова партія переселенців прибула з Куяльника до Святогірська» (20 жовтня).

Водночас, моніторинг засвідчив відсутність якісних журналістських розслідувань за мотивами згаданих вище людських історій за відсутності реальних доказів, що могли б бути представлені в рамках цих подій. Крім того, матеріал від 20 жовтня ДОТБ містив історію під назвою: «Крім псевдопереселенців є ще псевдоінспектори», де ВПО були розкритиковані.

У матеріалі щодо «несправжніх» ВПО, ВПО порівнювали з «несправжніми» інспекторами, що, як замасковані грабіжники, оглядали середовище щодо можливості нібито вкрати щось (які стверджують про підозру в огляді помешкань можливо в зв'язку з потребою надати державні субсидії на газ та здійснити інші платежі).

У луганських медіа головною особливістю 4-ї хвилі моніторингу стало те, що акцент уваги ЗМІ до ВПО було змінено. Раніше місцеві ЗМІ більшою мірою інформували про проблеми ВПО у загальнонаціональному масштабі, не зосереджуючись на місцевих історіях. Нині ж головний акцент роблять саме на місцевих подіях, пов'язаних із ВПО. Зокрема, медіа фокусується на процедурах оформлення пенсіонерами-ВПО електронних пенсійних посвідчень для отримання пенсії на території, підконтрольній українській владі.

Під час усього періоду моніторингу в луганських медіа не було зафіксовано матеріалів із некоректною термінологією стосовно ВПО. Ілюстрації до матеріалів загалом відповідали заявленій тематиці, однак у деяких випадках їх просто не було.

Водночас, експерти моніторингу зафіксували, що одні ЗМІ називають ті чи інші установи (школи, університети, бізнес, медіа), що переїхали з окупованих територій, установами ВПО, а інші медіа цього принципово не роблять. Так, 13 жовтня сайт «06452» розповів як депутат Северодонецької міської ради Григорій Пригеба вітав учнів Луганського обласного ліцею «Кадетський корпус імені героїв Молодої Гвардії». При цьому ліцей згадали як установу-переселенця. А газета «Северодонецькі вісті» у репортажі про цей захід не мала посилання на цей ліцей.

Упродовж 4-ї хвили збереглася негативна тенденція щодо нестачі аналізу проблем ВПО. Із загального обсягу матеріалів тільки 6 з 19-ти відповідали принципу балансу думок. Наприклад, у друкованих ЗМІ тільки матеріал від 13 жовтня у газеті «Северодонецькі вісті» (про початок роботи інклюзивних класів у Северодонецькій школі №11), відповідав принципу «балансу думок».

Була представлена позиція представників міської та обласної влади, вчителів та батьків дітей, які будуть навчатися в інклюзивних класах. Інший матеріал від 21 жовтня у цій же газеті «Северодонецькі вісті» був офіційним повідомленням Северодонецького міського військового комісаріату та не відповідав стандарту «балансу думок».

Аналогічно до попередніх моніторингових періодів, негативна тенденція поверхового висвітлення та відсутності глибинних звітів щодо проблем ВПО тривала. Журналісти не намагалися сформувати громадський форум на місцевому рівні, який міг бути спрямований на вирішення проблем ВПО. Журналісти переважно використовували офіційні джерела та взагалом не мали критичного ставлення до офіційних заяв державних службовців або не ставили питання до них. Водночас, було багато передруків без посилання на джерела інформації. Були також помічені матеріали, які негативно представляли ВПО. У матеріалі, оприлюдненому на сайті «Острів-Луганск», матеріал під назвою «Фантомовці» Луганщини, присвяченій темі затримки мешканців Алчевська, що хотіли б незаконно потрапити до Криму, щоб оформити пенсії. Журналісти передрукували прес-реліз Головного управління Державної фіскальної служби в Луганській області. У ньому йшлося про те, що український спецпідрозділ «Фантом» затримав людей, які з невідконтрольної Україною території потрапили на підконтрольну. У затриманих не було ніяких перепусток та довідок про статус ВПО, їхні дії представники влади назвали нелегальними. У згаданому матеріалі відсутня інформація про те, як саме люди перетнули лінію зіткнення. Журналісти очевидно не проводили розслідування та не подали точки зору людей, які потрапляли в подібні ситуації. Крім того, не було представлено точок зору затриманих або їхніх родичів.

Харківські ЗМІ представляли ВПО переважно збалансовано та уникали сенсаційності. Не було образ та некоректної термінології. Відеоряд відповідав сюжетам матеріалів, політичні партії та діячі в

контексті тематики ВПО не згадувалися. Командою моніторингу не було помічено прикладів спотворення інформації або маніпулювання, а також нападок ВПО та мови ненависті по відношенню до ВПО за моніторинговий період.

Водночас, експерти моніторингу зауважують, що майже не було аналітичних. Більшість матеріалів не просто транслювали офіційні матеріали та намагалися знайти альтернативні джерела. Однак, у випуску «ОТБ-новин» від 12 жовтня 2016 р.

Транслювалася заява мера Павлограда про працевлаштування переселенців, що не було підтверджено офіційною статистикою. Натомість, у сюжеті від 13 жовтня 2016 р. ОТБ-новини подали інформацію зразково об'єктивно та збалансовано: з одного боку, показано, як благодійники, разом із лікарями, надають меддопомогу переселенцям, а з іншого – з вуст самих ВПО лунає критика (влада не забезпечує необхідних медичних послуг).

Низка матеріалів були ініційовані різними міжнародними проектами. Так, Медіа-група «Об'єктив» у матеріалі від 19 жовтня «Стажировка для харьковских врачей-реабилитологов и лечение переселенцев в Праге» оприлюднила аналіз проблем та потреб ВПО та інформувала про гуманітарну урядову програму Чеської Республіки для ВПО. Матеріал було оприлюднено в рамках проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Міністерства закордонних справ Республіки Польща.

Про виділення 250 тисяч гривень японцями в рамках гранту ПРООН також інформувала Медіа-група «Об'єктив» 15 жовтня у матеріалі «Хоб-

би, которое стало заработком. Какие новые профессии осваивают переселенцы на Харьковщине» (<http://www.objectiv.tv/151016/134183.html>). Йшлося не про проблеми ВПО, а про успішну соціальну адаптацію переселенців у Харківській області завдяки міжнародній допомозі.

Зважаючи на визначені порушення професійних стандартів, таких як баланс та попри деякі зазначені поліпшення, ми хотіли б запропонувати низку таких рекомендацій щодо поліпшення висвітлення ВПО:

- ★ Збільшити кількість аналітичних матеріалів та розслідувань про ВПО.
- ★ Підвищувати якість матеріалів через подачу новин за допомогою «людських історій».
- ★ Уникати оцінювальних формулювань щодо ВПО та негативного висвітлення ВПО.
- ★ Спрямувати зусилля на створення власного контенту та зменшення обсягу повторної публікації матеріалів (первинного контенту інформагентств та інших ЗМІ).
- ★ Особливу увагу звертати на дотримання принципу балансу думок.
- ★ Підвищити кількість звітів щодо ВПО з метою сформувати громадський форум на місцевому рівні, який міг бути спрямований на вирішення проблем ВПО в регіоні.

Виконання цих рекомендацій сприятиме підвищенню рівня професіоналізму при висвітленні медіа контенту, включаючи дотримання деяких основних журналістських стандартів таких, як безпристрасність та баланс. У результаті підвищення якості загальних та глибоких матеріалів регіональних ЗМІ зможе ослабити потенційні джерела соціальної напруги між внутрішньо переміщеними особами (ВПО) та громадами, які їх приймають. ●

